

**Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет**

ОНИЩУК ВІКТОРІЯ ОЛЕГІВНА

УДК 336.717.111:331.556.46

**ГРОШОВІ ПЕРЕКАЗИ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ
В СИСТЕМІ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата економічних наук

Тернопіль – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі фінансів ім. С. І. Юрія Тернопільського національного економічного університету Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Кізима Тетяна Олексіївна,
Тернопільський національний економічний університет, професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Ясинська Надія Альбертівна,
Донецький державний університет управління (м. Маріуполь), професор кафедри фінансів, обліку та оподаткування

кандидат економічних наук
Коцюрубенко Ганна Миколаївна,
Одеський національний економічний університет, старший викладач кафедри фінансів

Захист відбудеться 27 грудня 2018 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.082.01 у Тернопільському національному економічному університеті за адресою: 46009, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11а, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Тернопільського національного економічного університету за адресою: 46009, м. Тернопіль, вул. Бережанська, 4.

Автореферат розісланий 27 листопада 2018 р.

Т. в. о. вченого секретаря спеціалізованої вченої ради, доктор економічних наук, професор

О. П. Кириленко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Поглиблення глобалізаційних процесів практично у всіх сферах суспільного життя породжує нові загрози і виклики для урядів і держав світу. Це вимагає адаптації їхніх економік до світових трансформаційних процесів шляхом формування відповідей на глобальні виклики та розроблення механізму ефективної інтеграції у світове господарство. Одним із таких викликів, безперечно, є трудова міграція населення. У сучасних умовах міграційна активність українських громадян суттєво впливає на соціальні, економічні, політичні та демографічні процеси, а також на обсяги грошових трансфертів, які надходять до країни. В реаліях сьогодення грошові перекази трудових мігрантів слугують засобом зменшення ризику настання кризових періодів у життєдіяльності домогосподарств, оскільки основним мотивом здійснення трудової міграції є, насамперед, бажання трудових мігрантів забезпечити додаткові надходження до сімейного бюджету, а також мінімізувати ризики погіршення фінансового становища під час соціально-економічних та політичних криз.

Розробкою методології і методики дослідження міграційних процесів, встановленням причинно-наслідкових зв'язків виникнення й інтенсифікації процесу трудової міграції займалися зарубіжні та українські науковці: І. Василенко, М. Ватаманюк, О. Власюк, Ю. Гаврушко, В. Іонцев, О. Купець, Л. Курій, Е. Лібанова, О. Малиновська, О. Позняк, У. Садова, С. Саїв, О. Старк, В. Столбовий, М. Тодаро, Т. Хаттон, С. Чехович, Б. Юськів та ін. Теоретичним аспектам формування та розподілу доходів домогосподарств свої наукові доробки присвятили: С. Белозьоров, Н. Героніна, Т. Кізима, Г. Коцюрубенко, Л. Окунева, О. Свірідонов, Ю. Русанов, Н. Холод, С. Юрій. Проблеми надходження приватних трансфертів з-за кордону висвітлені у працях К. Айнабека, О. Ватченко, А. Гайдучького, Г. Глущенко, Ю. Дем'янчук, Р. Дуба, Н. Зотової, Н. Нагайчук, Д. Ратхи, А. Сена, Р. Стаканова, О. Старка, Дж. Стігліца, К. Шаманської, Я. Штокала, Н. Ясинської та ін.

Однак, високо оцінюючи наукові напрацювання зазначених учених, зауважимо, що дослідники значну увагу приділяють насамперед обґрунтуванню сутності міграційних процесів, причин їх виникнення, наслідків для вітчизняної економіки тощо. Водночас надходження грошових переказів трудових мігрантів в системі доходів домогосподарств все ще залишається малодослідженим напрямом сучасної фінансової науки. Відтак важливість означених проблем та необхідність їх наукового і практичного вирішення зумовили вибір теми дисертації та постановку завдань для їх вирішення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукові дослідження за темою дисертації є складовою науково-дослідних робіт Тернопільського національного економічного університету: «Формування та реалізація фінансової політики сталого розвитку України в умовах глобалізаційних дисбалансів» (державний реєстраційний номер 0116U002629) і «Формування фіскального простору України в умовах глобалізаційних дисбалансів» (державний реєстраційний номер 0116U002498), у межах яких

автором обґрунтовано теоретико-концептуальні засади грошових переказів трудових мігрантів та запропоновано вектори активізації їхнього впливу на зростання доходів домогосподарств в умовах поглиблення світових глобалізаційних процесів.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розвиток теоретико-концептуальних засад грошових переказів трудових мігрантів та розроблення практичних рекомендацій щодо активізації їх впливу на зростання доходів домогосподарств в сучасних умовах розвитку вітчизняної економіки.

Для досягнення поставленої мети в роботі окреслено та вирішено ряд завдань:

- поглибити теоретико-методологічні підходи до трактування доходів домогосподарств як системного явища та важливого об'єкта досліджень сучасної фінансової науки;

- розвинути теоретико-концептуальні засади грошових переказів трудових мігрантів у контексті упорядкування понятійного апарату та обґрунтувати їх зростаючу роль у системі доходів домогосподарств;

- виявити теоретико-методологічні особливості обчислення обсягів надходжень грошових переказів трудових мігрантів в Україну для систематизації та уніфікації наявних підходів у вітчизняній науці і практиці щодо їх ідентифікації;

- проаналізувати джерела надходжень грошових переказів трудових мігрантів в Україну задля визначення основних проблем, що перешкоджають їхньому поступленню через офіційні канали;

- здійснити моніторинг тарифної політики міжнародних платіжних систем та банківських установ для визначення потенційних можливостей надсилання грошових переказів вітчизняними трудовими мігрантами на батьківщину;

- дослідити прагматику оподаткування грошових переказів та окреслити проблеми пенсійного і соціального забезпечення трудових мігрантів в Україні задля оптимізації цих процесів у сучасних умовах;

- систематизувати зарубіжний досвід регулювання надходжень грошових переказів трудових мігрантів для вироблення науково-методичних підходів та практичних рекомендацій стосовно перспектив його використання в Україні;

- сформулювати вектори удосконалення державної фінансової політики стосовно залучення і використання грошових переказів трудових мігрантів у контексті посилення її впливу на зростання доходів вітчизняних домогосподарств.

Об'єктом дослідження є формування доходів домогосподарств України.

Предмет дослідження – теоретико-методичні та прикладні аспекти надходження грошових переказів трудових мігрантів в системі доходів домогосподарств в Україні.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дисертаційної роботи є фундаментальні положення економічної теорії та теорії фінансів, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених у сфері трудової міграції, доходів домогосподарств та грошових переказів.

При виконанні дисертаційної роботи застосовано загальнонаукові і спеціальні методи дослідження, зокрема: історичний підхід та логічний метод – при розкритті сутності понять і систематизації наукових поглядів у контексті досліджуваної проблематики; діалектичний, аналогії та метод теоретичного моделювання – при впорядкуванні понятійного апарату, обґрунтуванні сутності грошових переказів трудових мігрантів, мотивів і факторів, що впливають на обсяги їхніх надходжень; системно-структурний – для з'ясування змісту та основних складових системи доходів домогосподарств, ролі грошових переказів трудових мігрантів в її складі; методи групування, вибірки, порівняльного аналізу та синтезу – для виокремлення видів і функцій доходів домогосподарств; статистичного аналізу, порівняння – при аналізі джерел надходжень грошових переказів трудових мігрантів в Україні; спостереження і аналогії – для з'ясування перспектив імплементації передового зарубіжного досвіду регулювання обсягів грошових переказів трудових мігрантів у вітчизняну практику; прийоми абстрактно-логічного методу – при здійсненні теоретичних узагальнень і формулюванні пропозицій щодо ефективного використання грошових переказів трудових мігрантів та посилення їх впливу на зростання добробуту вітчизняних домогосподарств. Результати дослідження проілюстровано за допомогою графічного і табличного методів представлення отриманої інформації.

Інформаційну базу дослідження складають: Конституція України, закони України, нормативно-правові акти, що стосуються регулювання міграційних процесів та формування доходів домогосподарств в Україні, статистичні та аналітичні матеріали Національного банку України, Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, Світового банку, Міжнародного валютного фонду, Міжнародної організації праці, Міжнародної організації з міграції, аналітичні доповіді Національного інституту стратегічних досліджень, наукові періодичні видання, монографічні дослідження вітчизняних і зарубіжних учених.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в узагальненні, систематизації та розвитку теоретико-методичних положень і обґрунтуванні практичних рекомендацій, спрямованих на вирішення проблем ефективного залучення та раціонального використання грошових переказів трудових мігрантів в контексті зростання доходів українських домогосподарств.

Основні результати, що містять наукову новизну та виносяться на захист, полягають у такому:

удосконалено:

– теоретико-концептуальні підходи до визначення системи доходів домогосподарств як сукупності усіх видів надходжень у грошовій або матеріальній формах, які надходять до членів домогосподарств, сформовані за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел та під впливом екзогенних і ендогенних факторів, збільшуючи при цьому загальну вартість чистих активів домогосподарств. На відміну від існуючих, у авторському визначенні акцентовано на системності зв'язків між формами, джерелами і факторами таких надходжень;

– науково-методичні підходи до систематизації доходів домогосподарств, які, на відміну від наявних, передбачають виокремлення серед класифікаційних ознак доходів домогосподарств доходів від трудової міграції як альтернативного джерела формування доходів українських домогосподарств у сучасних умовах;

– концептуальні засади щодо трактування сутності поняття «грошові перекази трудових мігрантів», які запропоновано розуміти як приватні трансферти (як правило, антикризового характеру), що надсилаються трудовими мігрантами на добровільній основі офіційними та неофіційними каналами конкретним домогосподарствам з метою збільшення їхніх доходів та зростання рівня добробуту на батьківщині. Авторське визначення, на відміну від наявних, сформовано на основі синтезу традиційного, структурного та процесного підходів до трактування досліджуваного поняття і враховує мету, основні компоненти здійснення та наслідки надходження грошових переказів трудових мігрантів;

– науково-теоретичні підходи до оптимізації (з позиції трудового мігранта та членів його домогосподарства) каналів переказу зароблених за кордоном коштів з урахуванням основних параметрів здійснення грошових переказів (суми, вартості послуг, часу доставки, мережі агентів тощо), що, на відміну від існуючих, базуються на комплексному аналізі функціонування міжнародних платіжних систем в Україні у зрізі основних країн-донорів грошових переказів;

набули подальшого розвитку:

– науково-теоретичні підходи до розмежування понять «грошові перекази трудових мігрантів», «міграційний капітал», «трансферти трудових мігрантів», «приватні грошові перекази», «грошові потоки трудових мігрантів», «фінансові потоки, що пов'язані з трудовою міграцією» з виокремленням їхніх спільних і відмінних рис та етимологічних особливостей, що дасть можливість уніфікувати понятійний апарат та ідентифікувати обсяги надходжень грошових переказів трудових мігрантів в Україну;

– класифікація моделей трансфертної поведінки трудових мігрантів (залежно від мотивів здійснення грошових переказів) з виокремленням її інноваційної моделі, яка акцентує на доцільності упровадження новаційних трендів передового зарубіжного досвіду в організацію та ведення власного бізнесу на батьківщині з одночасним забезпеченням його необхідними фінансовими ресурсами. Це сприятиме раціоналізації трансфертної поведінки українських трудових мігрантів та ефективному використанню домогосподарствами отриманих з-за кордону коштів;

– концептуальні підходи до трактування сутності тарифної політики міжнародних платіжних систем та банківських установ, що здійснюють грошові перекази трудових мігрантів, як комплексу цілеспрямованих заходів організаційного, інформаційного, аналітичного та економічного характеру, а також принципів формування оптимального тарифу (як для посередника, так і споживача) за надані послуги і методів його регулювання. Це сприятиме реалізації системного підходу до встановлення оптимальних цін на такі послуги;

– теоретико-методичні підходи до формування алгоритму трансформації грошових переказів трудових мігрантів у інвестиційні ресурси, що сприятиме їх

раціональному використанню та ефективному залученню до економічних процесів і матиме позитивний ефект для: конкретного домогосподарства (створення на батьківщині стабільного додаткового джерела доходу, підвищення загального рівня добробуту домогосподарства, зміцнення родинних зв'язків тощо); суб'єктів підприємницької діяльності (можливість залучення додаткових фінансових ресурсів, створення нових робочих місць, збільшення прибутку, впровадження передового зарубіжного досвіду ведення бізнесу тощо) та країни в цілому (розвиток новітніх форм підприємницької діяльності, активізація окремих сегментів фінансового ринку та реального сектору економіки, підвищення рівня фінансової грамотності населення тощо).

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що основні положення, викладені в дисертації, доведені до рівня практичних рекомендацій і можуть бути використані у діяльності законодавчих та виконавчих органів державної влади і управління, а також фінансових інституцій при обґрунтуванні заходів, що стосуються визначення обсягів, джерел, форм та інструментів ефективного використання фінансового потенціалу грошових переказів трудових мігрантів в Україні.

Пропозиції автора щодо активізації надходження міграційного капіталу та його залучення для цілей розвитку регіону використані Управлінням міжнародних зв'язків та фандрайзингу Тернопільської обласної державної адміністрації при реалізації Обласної програми співпраці із закордонними українцями на період до 2020 року (довідка № 147-2/01-09 від 26.06.2018 р.). Рекомендації автора щодо запровадження новітніх банківських продуктів для фізичних осіб, які мають намір здійснювати трудову міграцію, використовуються ПАТ «Універсал банк» в Тернопільській області (довідка № 022 від 23.07.2018 р.). Науково-практичні пропозиції щодо удосконалення окремих методологічних аспектів дослідження сукупних ресурсів домогосподарств у контексті виокремлення доходів від трудової міграції взяті до використання Головним управлінням статистики у Тернопільській області (довідка № 14-10/ 2314-18 від 06.09.2018 р.).

Науково-теоретичні положення дисертації використовуються у навчальному процесі Тернопільського національного економічного університету при викладанні навчальних дисциплін «Фінанси», «Методика викладання фінансової грамотності», «Фінанси домогосподарств» (довідка № 126-31/1202 від 03.07.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є одноосібно виконаною науковою працею. Наукові узагальнення, результати, висновки і пропозиції, які виносяться на захист, отримані автором самостійно та викладені в опублікованих працях.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дисертаційного дослідження були оприлюднені і отримали схвальну оцінку на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації» (м. Тернопіль, 2016 р.), «Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика» (м. Хмельницький, 2016 р.), «Управління фінансами держави, регіону, підприємства та домогосподарства: погляди

науковців і практиків» (м. Тернопіль, 2017 р.), «Економічна модель сучасності: завдання, виклики, перспективи» (м. Ніжин, 2017 р.), «Актуальные научные исследования в современном мире» (м. Переяслав-Хмельницький, 2017 р.), «Економіка, фінанси та управління: оцінка та перспективи розвитку» (м. Полтава, 2017 р.), «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації» (м. Тернопіль, 2018 р.), «Модернізація фінансово-кредитної системи України: виклики глобалізації» (м. Кривий Ріг, 2018 р.), «Актуальні проблеми та перспективи розвитку України в галузі управління та адміністрування: ініціативи молоді» (м. Харків, 2018 р.).

Наукові публікації. Основні наукові положення, висновки та результати дисертаційної роботи опубліковано у 17 наукових працях загальним обсягом 5,6 друк. арк. (з них автору належить 4,8 друк. арк.), у тому числі: 5 публікацій – у наукових фахових виданнях України (з яких 4 публікації – у виданнях, внесених до реєстру міжнародних наукометричних баз), 1 розділ – у колективній монографії, 2 публікації – в інших виданнях, 9 тез доповідей за матеріалами міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 239 сторінок. Основний текст роботи викладений на 188 сторінках. Дисертація містить 9 таблиць, 30 рисунків та 9 додатків на 27 сторінках. Список використаних джерел налічує 233 найменування на 24 сторінках.

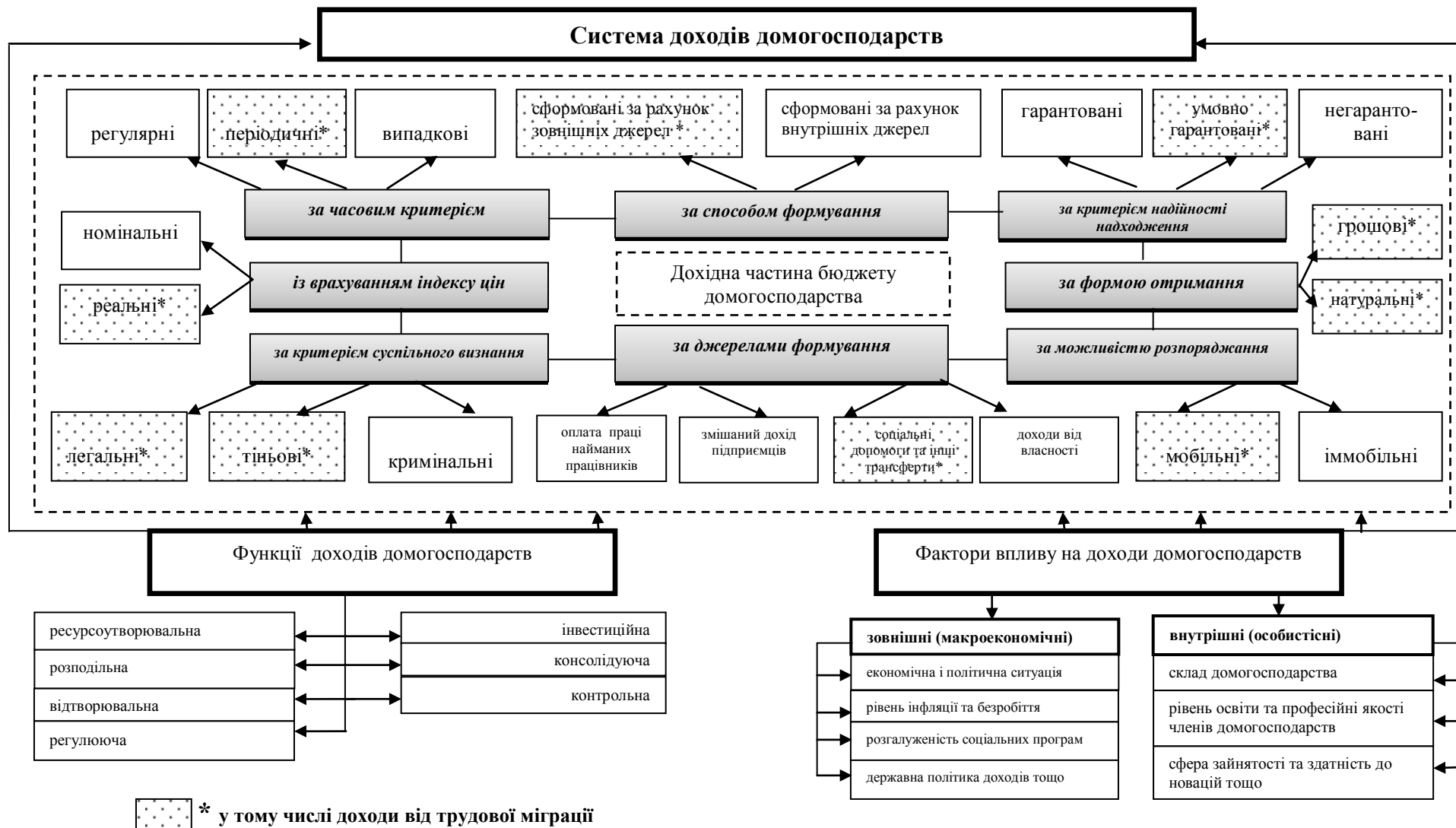
ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі «**Грошові перекази трудових мігрантів в системі доходів домогосподарств: теоретико-концептуальні засади**» обґрунтовано системний характер доходів домогосподарств та поглиблено їх класифікацію; розкрито економічну сутність грошових переказів трудових мігрантів та обґрунтовано їхню роль у системі доходів домогосподарств; сформовано теоретико-методичний інструментарій ідентифікації грошових переказів трудових мігрантів як альтернативного джерела формування доходів українських домогосподарств.

У дисертації акцентовано, що в сучасних умовах домогосподарства є активними учасниками економічних процесів. Відтак, логічно є наявність різних форм та джерел отримання таких доходів, що зумовлює певну складність у їх чіткому виокремленні та групуванні. У роботі доведено існування системи доходів домогосподарств (рис. 1) та розвинуто їх класифікаційні ознаки з виокремленням таких критеріїв: часового; надійності надходження; суспільного визнання; способів формування; джерел формування; форм отримання; можливості розпорядження; врахування індексу цін, що дозволило у кожній із зазначених груп виокремити доходи від трудової міграції.

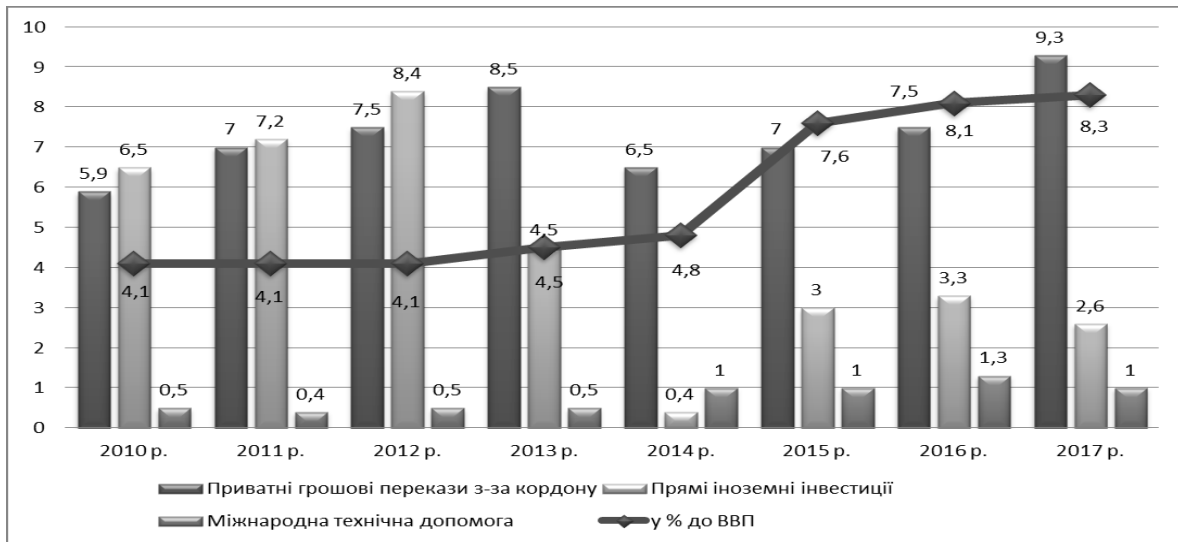
Наголошено на важливій ролі у системі доходів домогосподарств доходів від трудової міграції, адже в сучасних умовах вони суттєво впливають

Рис. 1. Система доходів домогосподарств України

на розмір дохідної частини бюджетів домогосподарств, стають ефективним інструментом у боротьбі із бідністю, набувають характеру «самодопомоги» та перевищують розміри міжнародної технічної допомоги і прямих іноземних інвестицій в Україну (рис. 2).

Рис. 2. Динаміка обсягів приватних грошових переказів з-за кордону, прямих іноземних інвестицій і міжнародної технічної допомоги в Україну у 2010–2017 рр. (у % до ВВП та млрд. дол. США)*

* Складено за матеріалами Національного банку України та Міністерства економічного розвитку і торгівлі України

Відтак, зважаючи на вагомий роль цього джерела доходів та у зв'язку із необхідністю забезпечення об'єктивної оцінки обсягів та структури сукупних ресурсів домогосподарств в Україні при проведенні Державною службою статистики вибіркового обстеження умов життя запропоновано виокремлювати доходи від трудової міграції як необхідну компоненту такого обстеження.

Акцентовано, що у нинішніх реаліях грошові перекази трудових мігрантів є домінуючою формою доходів від трудової міграції, які, окрім грошових переказів, можуть включати й різного роду матеріальні та нематеріальні активи.

Грунтовний аналіз наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених довів наявність різноманітних тлумачень поняття «грошові перекази трудових мігрантів» та дав можливість виокремити три основних теретико-методологічних підходи (традиційний, структурний і процесний) щодо їх ідентифікації. Дослідження теоретичних засад поняття «грошові перекази трудових мігрантів» дало змогу удосконалити його визначення, відмежувавши його від понять «міграційний капітал», «трансфери трудових мігрантів», «приватні грошові перекази», «грошові потоки трудових мігрантів», «фінансові потоки, що пов'язані з міграцією».

У роботі сформовано обернену «піраміду» використання грошових переказів трудових мігрантів, при якій оптимальною як для конкретного домогосподарства, так і для країни загалом є ситуація, за якої певну частку грошових переказів трудових мігрантів спершу доцільно спрямовувати у інвестиційні ресурси, а вже потім – на споживчі потреби. У довгостроковій перспективі це дозволить скоротити термін перебування трудового мігранта за кордоном та дасть можливість отримувати стабільний додатковий дохід на батьківщині.

Констатовано, що важливою проблемою є визначення реальних обсягів надходжень грошових переказів трудових мігрантів в Україну, що пов'язано із: різницею в методах обліку і класифікації статистичної інформації у країнах-відправниках та країнах-одержувачах грошових переказів; відмінностях у способах обчислення переказів, що надходять неофіційними каналами; різницею у визначенні систем переказу коштів, на основі яких складається офіційна звітність; використання різних обмінних курсів при зведенні показників до єдиної валюти. Відтак, зважаючи на те, що визначення обсягів надходжень грошових переказів трудових мігрантів значною мірою залежить від їх чіткої ідентифікації, розмежування понятійного апарату, особливостей обліку та збору статистичної інформації, запропоновано усунути окремі неточності і суперечливий характер трактування цього поняття та здійснити уніфікацію методів збору статистичної інформації між країнами-донорами та країнами-реципієнтами робочої сили, що сприятиме отриманню більш якісної та об'єктивної оцінки обсягів їхніх надходжень.

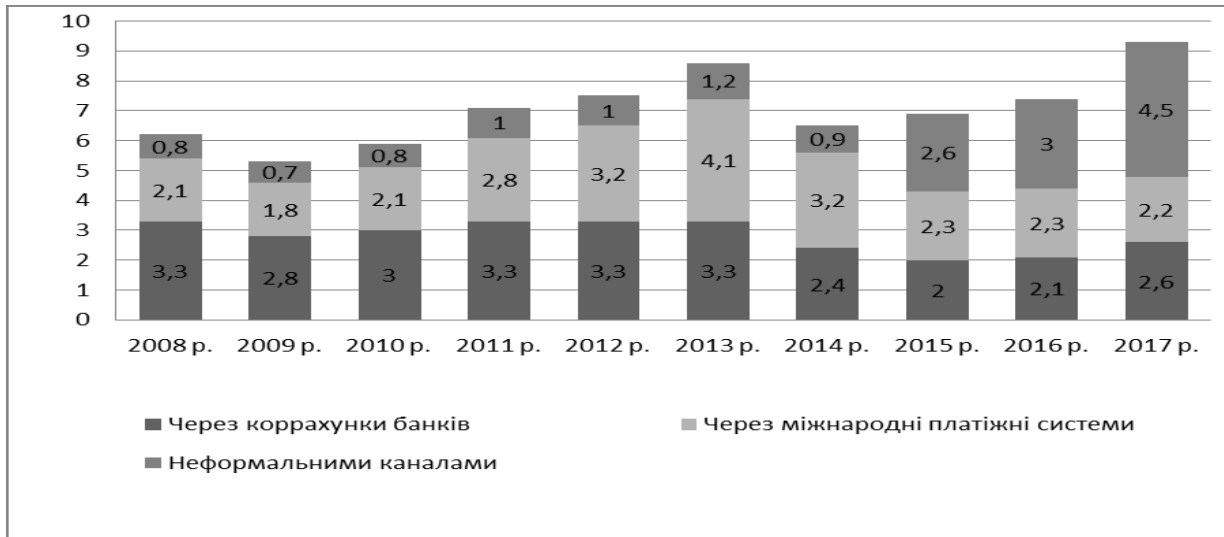
У другому розділі **«Прагматика надходжень грошових переказів трудових мігрантів в системі доходів домогосподарств»** досліджено сучасні тенденції надходжень грошових переказів трудових мігрантів; здійснено моніторинг тарифної політики міжнародних платіжних систем та банківських установ, що займаються переказом коштів; проаналізовано особливості оподаткування грошових переказів та окреслено проблеми пенсійного і соціального забезпечення трудових мігрантів в Україні.

У дисертації наголошено, що реалії сьогодення зумовлюють щорічне зростання кількості як довгострокових, так і короткострокових вітчизняних трудових мігрантів і, як наслідок, сприяють щорічному збільшенню обсягів надходжень грошових переказів трудових мігрантів в Україну.

Проведене дослідження вітчизняних міграційних потоків дало змогу констатувати, що основними країнами призначення вітчизняних трудових мігрантів нині є Польща, Росія, США, Італія, Чехія. Причому, якщо до 2015 року головним донором грошових переказів трудових мігрантів в Україну була Росія, то після ескалації військового конфлікту на сході України основною країною призначення українських трудових мігрантів стала Польща. Відповідно обсяги надходжень грошових переказів трудових мігрантів з цієї країни різко зросли (з 0,04 млрд. дол. США у 2012 році до 3,1 млрд. дол. США у 2017 році).

Акцентовано, що на об'єктивну оцінку обсягів надходжень грошових переказів трудових мігрантів з-за кордону впливає спосіб переказу трудовим мігрантом зароблених коштів (офіційними чи неофіційними каналами) (рис. 3). Дані рис. 3 свідчать, що обсяги приватних переказів, які до 2014 року надходили через кореспондентські рахунки в Україну, в середньому становили 45% від загального обсягу приватних грошових переказів, через міжнародні платіжні системи – 40%, через неформальні канали – не більше 15%. Однак упродовж 2015–2017 рр. спостерігаємо зміну у розподілі обсягів приватних грошових переказів з-за кордону за каналами надходження. Через кореспондентські рахунки в Україну надійшло лише 28% приватних грошових переказів, ще 30% було

надіслано через міжнародні платіжні системи, а частка приватних грошових переказів з-за кордону, яка надходила неформальними каналами, зросла у 2,8 разів і в середньому за аналізований період становила 42%.

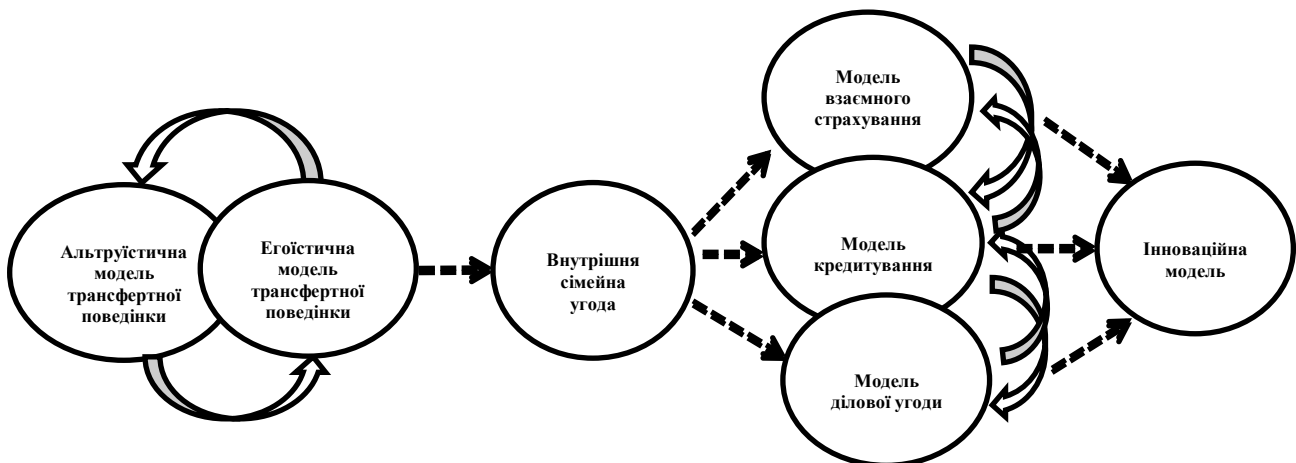

Рис. 3. Динаміка обсягів надходжень приватних грошових переказів в Україну за каналами надходження упродовж 2008–2017 рр., млрд. дол. США*

* Складено за матеріалами Національного банку України та Світового банку

Така ситуація свідчить про недовіру українських трудових мігрантів до фінансово-банківської системи України, нелегальний статус перебування у країні призначення, низький рівень фінансової грамотності трудових мігрантів та зумовлює неефективне використання цього фінансового ресурсу.

У дисертації, зважаючи на мотиви здійснення трудовими мігрантами грошових переказів, поряд із альтруїстичною й егоїстичною моделями трансфертної поведінки трудових мігрантів та моделями взаємного страхування, кредитування і ділової угоди, виокремлено інноваційну модель (рис. 4), що поєднує окремі риси попередніх моделей, однак акцентує насамперед на впровадженні передового зарубіжного досвіду організації та ведення бізнесу на батьківщині, а також його забезпечення необхідними фінансовими ресурсами.

Рис. 4. Структурно-логічна схема формування інноваційної моделі трансфертної поведінки трудових мігрантів

У процесі дослідження тарифної політики міжнародних платіжних систем та банківських установ, які користуються найбільшим попитом на ринку грошових переказів в Україні, у зрізі найпопулярніших країн призначення українських трудових мігрантів (Польща, Росія, США, Італія, Чехія) встановлено, що послуги міжнародних платіжних систем є дещо дорожчими, аніж послуги банківських установ. Однак статистика свідчить, що 58% грошових переказів, що надходять в Україну офіційними каналами, здійснюються саме через міжнародні системи переказу коштів. Це можна пояснити більш прозорими тарифами, доступністю до послуг переказу, широкою мережею відділень та агентів міжнародних платіжних систем, швидкістю доставки переказу, безпечністю, можливістю відслідковувати грошовий переказ та самостійно обчислювати комісію при надсиланні коштів онлайн.

Оскільки міграційна активність українських громадян суттєво впливає на масштаби грошових трансфертів, які надсилаються в Україну, постає проблема доцільності їх оподаткування. Доведено, що норми чинного Податкового та Сімейного кодексу України є суперечливими щодо категорії «дохід» (як об'єкта оподаткування податку на доходи фізичних осіб і військового збору) та специфіки трактування сімейних обов'язків, що стосуються забезпечення належного матеріального становища членів родини. Відтак з метою сприяння налагодженню партнерських відносин між українськими трудовими мігрантами та державою, створення клімату «взаємної довіри», а також уникнення тінізації грошових переказів запропоновано, з огляду на досвід зарубіжних країн, реалізовувати політику «сприяння» надходженню грошових переказів трудових мігрантів в контексті лібералізації вітчизняного податкового законодавства.

Проведене дослідження підтвердило також наявність низки проблем у сферах пенсійного та соціального забезпечення вітчизняних трудових мігрантів, що пов'язані зокрема із нелегальним статусом перебування трудових мігрантів у країні-призначення, недостатнім рівнем їхньої обізнаності та фінансової грамотності, неможливістю повної уніфікації схем пенсійного забезпечення, відсутністю або декларативним характером міжнародних угод та договорів, що регулюють питання пенсійного і соціального забезпечення трудових мігрантів.

У третьому розділі **«Напрями активізації впливу грошових переказів трудових мігрантів на доходи та рівень добробуту домогосподарств»** запропоновано науково-теоретичні розробки та практичні рекомендації щодо можливості імплементації в Україні передового зарубіжного досвіду регулювання надходжень грошових переказів трудових мігрантів; виокремлено вектори удосконалення фінансової політики держави в контексті залучення і раціонального використання грошових переказів трудових мігрантів.

Акцентовано, що оскільки в сучасних умовах зберігаються тенденції до постійного зростання обсягів надходжень грошових переказів трудових мігрантів в Україну, важливо не лише активізувати вплив грошових переказів трудових мігрантів на доходи і рівень добробуту їхніх домогосподарств, але й виокремити вектори їх раціонального використання. У дисертації констатовано, що в сучасних умовах Україна опинилася у «економічній» пастці неефективного використання грошових переказів трудових мігрантів, що зумовлює їхній обмежений вплив на

формування людського капіталу, економічну стабільність, зменшення соціальної напруги у суспільстві тощо.

Відтак з метою максимального залучення та ефективного використання грошових переказів трудових мігрантів в Україні та з урахуванням передового зарубіжного досвіду у цій сфері рекомендовано розробити спеціальні депозитні продукти цільового характеру (на освіту, придбання житла тощо) для сімей трудових мігрантів з метою залучення грошових переказів у вітчизняну банківську систему; зменшити комісії за перекази задля збільшення частки використання офіційних каналів спрямування грошових переказів; запровадити спеціальний пільговий режим для ввезення техніки, обладнання, новітніх технологій з метою розвитку малого бізнесу на батьківщині.

Доцільним визнано випуск мігрантських облигацій у контексті розповсюдження їх у країнах найбільшої концентрації українців (країни ЄС, США, Канада, Ізраїль тощо). Продаж облигацій рекомендовано здійснювати через консульства, відділення національних банків за кордоном, спеціалізовані компанії, що дасть змогу трудовим мігрантам спрямовувати зароблені кошти не лише на споживання, але й на створення додаткового джерела доходу.

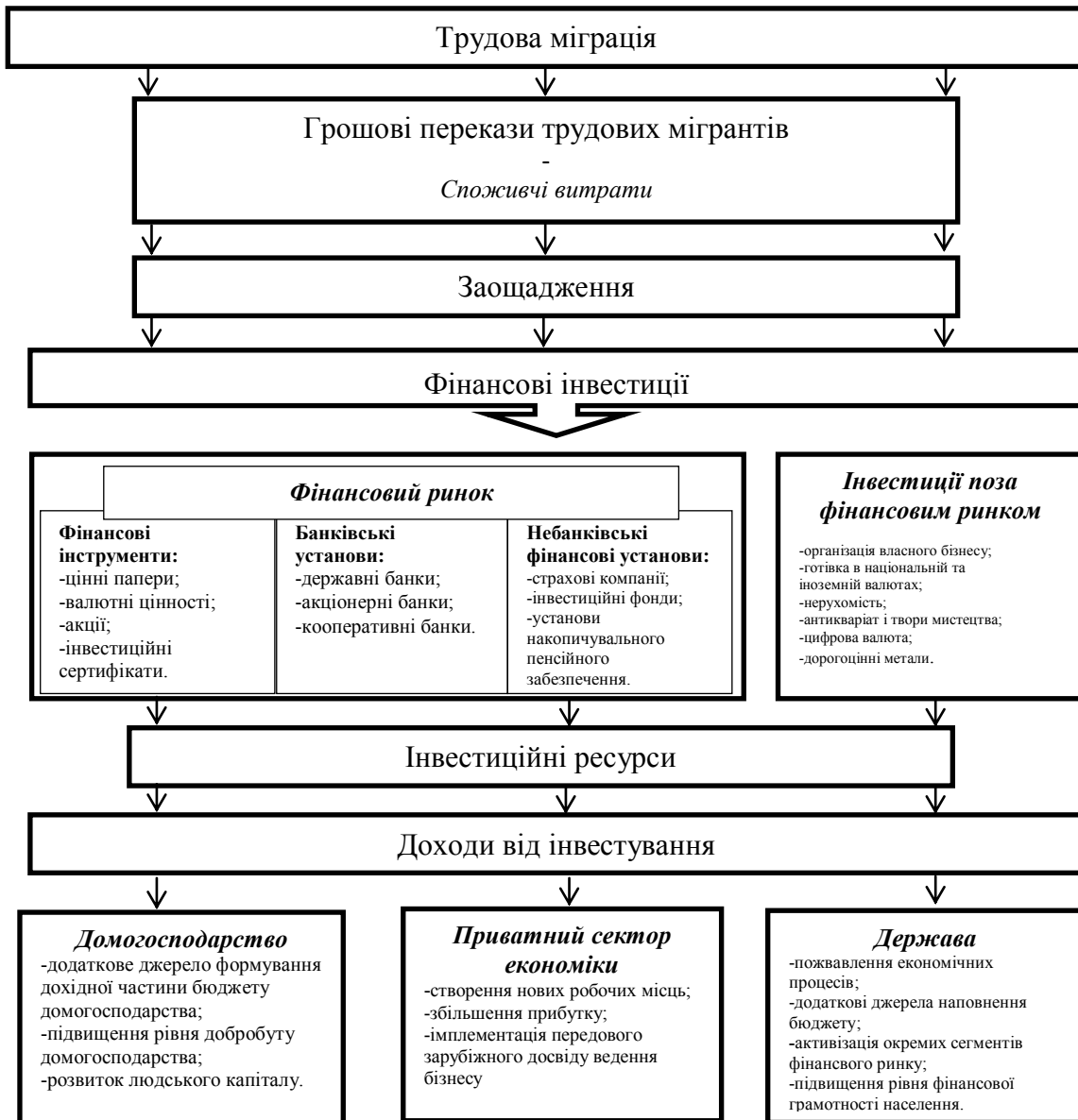
Акцентовано на необхідності створення державної програми розвитку «зеленого туризму», що дасть змогу не лише залучити кошти трудових мігрантів у цю сферу, але й збільшити зайнятість серед членів домогосподарств трудових мігрантів (особливо західних областей України), сприятиме облаштуванню власних садиб та створенню сприятливих умов для розвитку туризму.

Аргументовано, що створення при торговельно-економічних місцях консульських установ України окремих підрозділів з метою консультування трудових мігрантів щодо підприємницьких та інвестиційних можливостей, які є на батьківщині, а також акумулювання фінансових ресурсів за інноваційними схемами, сприятиме не лише підвищенню рівня фінансової грамотності українських трудових мігрантів, але й сприятиме накопиченню трудовим мігрантом коштів на задоволення місцевих потреб: будівництво доріг та очисних споруд, розвиток охорони здоров'я, освіти, створення сімейного бізнесу тощо.

Доведено, що питання трудової міграції та системного надходження грошових переказів трудових мігрантів є комплексним і стосується не лише безпосередніх суб'єктів міграційних процесів, але й держави, як основного регулятора цих процесів. Тому з метою удосконалення фінансової політики держави щодо залучення та ефективного використання грошових переказів трудових мігрантів запропоновано вжити ряд заходів, зокрема: привести національне законодавство та термінологію у повну відповідність до міжнародних стандартів у сфері міграції та регулювання грошових трансфертів трудових мігрантів; активізувати роботу державних статистичних органів в частині обліку та статистики доходів від трудової міграції, на основі єдиного методологічного, організаційного, термінологічного, фінансового, технічного та інформаційного підходів до створення відповідних баз даних; розробити програми повернення та реінтеграції українських працівників-мігрантів на батьківщину; впровадити пілотні проекти щодо надання безповоротних грантів реемігрантам, які

започатковують чи розширюють власний бізнес на батьківщині; посилити роботу Міністерства закордонних справ України щодо укладання міжурядових угод та договорів про взаємне працевлаштування громадян та їхній соціальний захист (у тому числі для громадян, які працевлаштовуються за кордоном на короткий термін).

У роботі запропонований алгоритм трансформації грошових переказів трудових мігрантів у інвестиційні ресурси (рис. 5), що сприятиме отриманню додаткового джерела доходів домогосподарств і скороченню терміну перебування трудових мігрантів за кордоном.

Рис. 5. Алгоритм трансформації грошових переказів трудових мігрантів у інвестиційні ресурси

Перелічені вище заходи організаційного, правового, інституційного та фінансового характеру сприятимуть відновленню довіри українців до влади та вітчизняних фінансових інститутів і дозволять максимізувати позитивний вплив надходжень грошових переказів трудових мігрантів не лише на добробут українських домогосподарств, але й на вітчизняну економіку загалом.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення важливого наукового завдання, що полягає у поглибленні теоретико-методичних положень та розробці практичних рекомендацій стосовно активізації впливу грошових переказів трудових мігрантів на зростання доходів домогосподарств в Україні. Це дало змогу сформулювати низку висновків науково-теоретичного і прикладного характеру, спрямованих на реалізацію мети дисертаційної роботи.

1. Дослідження сутності доходів домогосподарств як системного поняття є актуальним і важливим напрямом вітчизняної фінансової науки, адже домогосподарства в сучасних умовах є активними учасниками економічних процесів, а їхні доходи формуються практично у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Тому логічною є наявність різних форм та джерел отримання таких доходів, що зумовлює необхідність їх чіткого виокремлення та групування. Системність поняття «доходи домогосподарств» дозволяє виокремити не лише різні види доходів, але й враховувати фактори, що на них впливають (оскільки від них залежить структура доходів, їхня величина), функції та мету функціонування такої системи – підвищення добробуту домогосподарств. Відтак під системою доходів домогосподарств запропоновано розуміти сукупність усіх видів надходжень у грошовій чи матеріальній формах, які надходять до членів домогосподарств, сформовані за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел та під впливом екзогенних і ендогенних факторів, збільшуючи при цьому загальну вартість активів домогосподарств. Обґрунтовано, що в сучасних умовах важливою компонентою доходів українських домогосподарств є доходи від трудової міграції, які запропоновано виокремлювати при обстеженні сукупних ресурсів домогосподарств, яке проводиться Державною службою статистики України.

2. На основі аналізу напрацювань провідних вітчизняних і зарубіжних учених досліджено теоретико-концептуальні засади грошових переказів трудових мігрантів у контексті їхнього впливу на систему доходів домогосподарств. З метою ідентифікації понятійного апарату та з урахуванням традиційного, структурного і процесного підходів до дослідження цього поняття запропоновано власне трактування грошових переказів трудових мігрантів як приватних трансфертів (як правило, антикризового характеру), що надсилаються трудовими мігрантами на добровільній основі офіційними та неофіційними каналами конкретним домогосподарствам з метою збільшення їхніх доходів та зростання рівня добробуту на батьківщині. Акцентовано на важливій ролі грошових переказів трудових мігрантів у формуванні доходів домогосподарств України в сучасних умовах посилення глобалізаційних процесів. У контексті упорядкування термінологічного апарату дослідження обґрунтовано необхідність розмежування понять «грошові перекази трудових мігрантів», «міграційний капітал», «трансферти трудових мігрантів», «приватні грошові перекази», «грошові потоки трудових мігрантів», «фінансові потоки, що пов'язані з міграцією» з позиції виокремлення їхніх спільних і відмінних рис та з урахуванням етимологічних особливостей.

3. Аргументовано, що визначення обсягів надходжень грошових переказів трудових мігрантів в Україну потребує структуризації методологічних підходів, які стосуються виокремлення компонент, що входять до їх складу. Встановлено, що об'єктивність та достовірність результатів обстеження обсягів надходжень грошових переказів трудових мігрантів є проблематичними через: недостатню розвиненість системи статистичних показників, які стосуються трудової міграції; довгі часові ряди для макроекономічних змінних (які, як правило, недоступні через відносно нетривалий період незалежності України); постійні зміни в методології збору і обробки статистичних даних; різницю в методах обліку та класифікації статистичної інформації; відмінності встановлених порогових значень у країнах-донорах та країнах-реципієнтах грошових переказів для включення трансакцій у статистичний звіт; використання різних обмінних курсів при зведенні показників до єдиної валюти тощо. Наголошено на необхідності уніфікації методологічних інструментів визначення обсягів надходжень грошових переказів країн-донорів та країн-реципієнтів робочої сили.

4. Акцентовано, що приватні грошові перекази формуються на основі отримання трудовим мігрантом первинних або вторинних доходів у країні працевлаштування, що зумовлює відповідну структуру надходжень приватних грошових переказів в Україну, яка включає: грошові перекази робітників, що працюють за кордоном більше року; чисту оплату праці; інші приватні трансферти. Важливою класифікаційною ознакою, що впливає на оцінку обсягів надходжень приватних грошових переказів з-за кордону, є канали їхнього надходження: офіційні (формальні), які передбачають використання трудовим мігрантом міжнародних платіжних систем грошових переказів та послуг банківських установ, а також неофіційні (неформальні). Зазначено, що упродовж 2008–2017 рр. грошові перекази трудових мігрантів в Україну часто надходили неофіційними каналами, що пов'язано насамперед із нелегальним статусом трудового мігранта в країні перебування; недовірою до фінансово-банківської системи; високою вартістю послуг, що пов'язані із переказом грошових коштів; а також специфікою країни працевлаштування (виявлено, що короткострокові трудові мігранти, які працевлаштовуються у країнах близького зарубіжжя, таких як Польща, Росія, Чехія, здебільшого привозять зароблені кошти самостійно, уникаючи формальних каналів переказу). Відтак наголошено на необхідності підвищення рівня фінансової грамотності українських трудових мігрантів, оскільки основним фактором, що впливає на вибір каналу грошового переказу, є передусім недостатня обізнаність трудового мігранта щодо специфіки та умов здійснення таких переказів, оподаткування, пенсійного і соціального забезпечення, недооцінювання загроз нелегального працевлаштування за кордоном та неформальних каналів передачі коштів на батьківщину.

5. На основі системного аналізу функціонування міжнародних платіжних систем та банківських установ рекомендовано оптимальні варіанти надсилання грошових переказів вітчизняними трудовими мігрантами на батьківщину. Встановлено, що тарифна політика міжнародних платіжних систем та банківських установ, які займаються здійсненням грошових переказів в Україні, базується на

принципах: окупності, стандартизації, індивідуального підходу, гнучкості. При цьому на її формування впливають: сума переказу, дозвіл ідентифікації особи, швидкість здійснення переказу, місцезнаходження відправника та одержувача коштів, наявність мережі агентів, інституційне та нормативно-правове середовище країн-учасниць здійснення переказу, політична ситуація.

6. За результатами аналізу вітчизняної нормативно-правової бази виявлено суперечливий характер норм Податкового та Сімейного кодексів України, що стосуються оподаткування грошових переказів трудових мігрантів. Відтак недоцільним визнано оподаткування податком на доходи фізичних осіб і військовим збором доходів трудових мігрантів, які вони спрямовують на батьківщину для підтримання належного рівня життя членів своїх родин.

Доведено, що проблематика пенсійного та соціального забезпечення українських трудових мігрантів пов'язана насамперед із: нелегальним статусом трудових мігрантів; високою часткою мігрантів, які виїжджають за кордон на сезонні роботи; відсутністю міждержавних угод про соціальне та пенсійне забезпечення з низкою країн, на території яких перебуває значна кількість працівників-мігрантів з України (Італія, США, Німеччина); недостатньою ефективністю імплементації існуючих угод у контексті певної неузгодженості законодавства України та країн-реципієнтів вітчизняної робочої сили. Відтак наголошено на необхідності подальшого реформування системи пенсійного забезпечення в Україні (з врахуванням можливостей повернення українських трудових мігрантів насамперед передпенсійного та пенсійного віку) у контексті розвитку передусім системи недержавного пенсійного забезпечення.

7. Дослідження та систематизація зарубіжного досвіду регулювання надходжень грошових переказів трудових мігрантів дали змогу виявити можливі напрями його імплементації до вітчизняної практики. Наголошено, що важливим завданням у цій сфері є руйнування «пастки» неефективного використання грошових переказів трудових мігрантів, що передбачає: відмову від прямих методів оподаткування грошових переказів трудових мігрантів; випуск валютних облігацій для трудових мігрантів та українських діаспор за кордоном; сприяння залученню зароблених за кордоном коштів в організацію власного бізнесу на батьківщині шляхом створення мережі центрів з підтримки підприємницьких ініціатив мігрантів, спрощення системи обліку, звітності та оподаткування підприємницької діяльності трудових мігрантів; підвищення рівня обізнаності та фінансової грамотності трудових мігрантів через комунікативні мережі та інститути фінансового посередництва; посилення діалогу та дієвої співпраці органів державної і місцевої влади з асоціаціями мігрантів, діаспорою, міжнародними та громадськими організаціями.

8. Визначено стратегічні вектори удосконалення державної фінансової політики щодо залучення та ефективного використання грошових переказів трудових мігрантів у сучасних умовах, які передбачають: подолання інформаційного вакууму (підвищення якості та широкого доступу до інформаційно-аналітичних даних про грошові перекази трудових мігрантів для їх подальшого дослідження і оптимізації); виокремлення у статистичній звітності при обстеженні

умов життєдіяльності домогосподарств показника доходів від трудової міграції; поширення інформації серед трудових мігрантів та членів їхніх сімей щодо інвестиційних можливостей в Україні; технічне забезпечення онлайн-консультацій трудових мігрантів з питань організації власних бізнес-проектів та реалізації бізнес-ініціатив в Україні; розроблення програми повернення та реінтеграції українських працівників-мігрантів на батьківщину, які передбачали б допомогу реемігрантам у пошуку прийняттого місця роботи, забезпечення доступу до професійного навчання/перепідготовки; максимальне використання результатів трудової міграції (досвід, знання, зароблені за кордоном кошти) в інтересах розвитку домогосподарств мігрантів, місцевих громад, регіону та держави загалом.

Основні результати дослідження впроваджені у практичну діяльність Управління міжнародних зв'язків та фандрайзингу Тернопільської обласної державної адміністрації, ПАТ «Універсал банк» в Тернопільській області, Головного управління статистики у Тернопільській області та в навчальний процес Тернопільського національного економічного університету.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Онищук В. О., Кізима Т. О. Державна політика стимулювання грошових переказів трудових мігрантів: зарубіжний досвід та вітчизняні реалії. *Світ фінансів*. 2016. Вип. 1. С. 47–57 (Особистий внесок автора: досліджено зарубіжний досвід стимулювання обсягів надходжень грошових переказів трудових мігрантів) (0,4 друк. арк.).
2. Онищук В. О. Напрями модернізації організаційно-правового забезпечення грошових переказів українських трудових мігрантів. *Фінансовий простір*. 2017. № 3. URL: <https://fp.cibs.ubs.edu.ua/main/uk/27> (0,6 друк. арк.).
3. Онищук В. О., Кізима Т. О. Міграційний капітал: теоретико-концептуальний та прагматичний аспекти. *Світ фінансів*. 2017. № 4(53). С. 77–89 (Особистий внесок автора: розглянуто зміст, функції та характерні ознаки поняття «міграційний капітал») (0,4 друк. арк.).
4. Онищук В. О. Активізація стимулюючого впливу грошових переказів трудових мігрантів на економіку України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 12. С. 82–86 (0,7 друк. арк.).
5. Онищук В. О. Прагматика оподаткування грошових переказів та проблеми пенсійного забезпечення трудових мігрантів в Україні. *Інноваційна економіка*. 2018. № 3–4. С. 159–164 (0,8 друк. арк.).
6. Онищук В. О. Особливості, тенденції та проблеми формування доходів домогосподарств. Формування фінансового механізму сталого розвитку: монографія / за ред. д.е.н., проф. Кириленко О. П., д.е.н., доц. Тулай О. І. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. 414 с. (0,6 друк. арк.).
7. Онищук В. О. Доходи і витрати домогосподарств в системі показників рівня життя населення. *Проблеми та перспективи розвитку фінансової системи України*: зб. наукових праць. У 2 ч. Тернопіль: Вектор, 2013. Ч. 2. С. 120–125 (0,3 друк. арк.).

8. Онищук В. О. Прагматика впливу грошових переказів трудових мігрантів на підвищення добробуту домогосподарств в Україні. *Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика: зб. наукових праць молодих вчених та студентів*. Хмельницький: ХНУ, 2016. С. 20–22 (0,1 друк. арк.).

Опубліковані праці апробаційного характеру:

9. Онищук В. О. Грошові перекази трудових мігрантів та їх роль у формуванні рівня життя населення. *Актуальні питання фінансової теорії та практики: зб. тез наукових доповідей*. Тернопіль: Вектор, 2013. С. 138–140 (0,1 друк. арк.).

10. Онищук В. О. Доходи домогосподарств від трудової міграції як важливий об'єкт досліджень сучасної фінансової науки. *Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації: зб. тез доп. XIII Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених (м. Тернопіль, 25–26 бер. 2016 р.)*. Тернопіль: ТзОВ «Астон». 2016. С. 146–147 (0,1 друк. арк.).

11. Онищук В. О. Організаційно-правове регулювання міграційних процесів у контексті формування доходів домогосподарств. *Управління фінансами держави, регіону, підприємства та домогосподарства: погляди науковців і практиків: зб. тез доповідей III Всеукр. науково-практ. конф. (м. Тернопіль, 10 квіт. 2017 р.)*. Тернопіль. С. 157–163. URL: i-conference.jimdo.com/новини/викладацька-конференція/ (0,2 друк. арк.).

12. Онищук В. О. Актуальні проблеми оподаткування грошових переказів трудових мігрантів. *Економічна модель сучасності: завдання, виклики, перспективи: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ніжин, 6–7 квіт. 2017 р.)*. Ніжин: ПП Лисенко М. М., 2017. С. 161–163 (0,1 друк. арк.).

13. Онищук В. О. Проблеми пенсійного та соціального забезпечення українських трудових мігрантів. *Актуальные научные исследования в современном мире: зб. научн. трудов XXIX Междунар. научн. конф. (г. Переяслав-Хмельницький, 26–27 сент. 2017 г.)*. Переяслав-Хмельницький, 2017. С. 122–125 (0,1 друк. арк.).

14. Онищук В. О. Трудова міграція як визначальний чинник формування міграційного капіталу в Україні. *Економіка, фінанси та управління: оцінка та перспективи розвитку: зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 8 вер. 2017 р.)*. Полтава: ЦФЕНД, 2017. С. 12–14 (0,1 друк. арк.).

15. Онищук В. О. Теоретико-концептуальні засади формування доходів домогосподарств. *Модернізація фінансово-кредитної системи України: виклики глобалізації: матер. III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Кривий Ріг, 20 бер. 2018 р.)*. С. 75–79. URL: <http://www.donnue.edu.ua/index.php/ru/item/499-iii vseukrainskanaukovopraktychna-internetkonferentsiia-modernizatsiya finansovokredytnoyi-sistemy-ukrayiny-vyklyky-hlobalizatsiyi> (0,1 друк. арк.).

16. Онищук В. О. Міграційний капітал як фінансовий інструмент подолання бідності. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку України в галузі управління та адміністрування: ініціативи молоді: матер. Міжнар. наук.-практ. інтернет.-конф. здоб. вищої осв. і молод. учених (м. Харків, 17 трав. 2018 р.)*. С. 407–409. URL: http://www.hduht.edu.ua/images/hduht/nauka/conf/2018/t_17-05-18.pdf (0,1 друк. арк.).

17. Онищук В. О. Проблема регулювання надходження міграційного капіталу в Україну. *Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації*: зб. тез доп. XV Ювілейної Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених (м. Тернопіль, 29–30 бер. 2018 р.). Тернопіль: Університетська думка, 2018. С. 166–168 (0,1 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Онищук В. О. Грошові перекази трудових мігрантів в системі доходів домогосподарств. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль, 2018.

У дисертаційній роботі здійснено комплексне дослідження теоретико-концептуальних основ грошових переказів трудових мігрантів та запропоновано практичні рекомендації щодо посилення їх ролі у системі доходів домогосподарств в сучасних умовах розвитку вітчизняної економіки. Розкрито економічну сутність та зміст грошових переказів трудових мігрантів, а також виокремлено ознаки їхньої ідентифікації у складі доходів домогосподарств.

Проведено комплексний аналіз прагматики надходжень грошових переказів трудових мігрантів в Україну з виокремленням їхньої структури, каналів надходження, країн відправлення, а також основних моделей трансферної поведінки українських трудових мігрантів.

Досліджено передовий зарубіжний досвід регулювання обсягів надходження грошових переказів трудових мігрантів та запропоновано можливі вектори його імплементації в Україні. Виокремлено напрями удосконалення фінансової політики держави в контексті залучення і ефективного використання грошових переказів українських трудових мігрантів.

Ключові слова: доходи домогосподарств, трудова міграція, грошові перекази трудових мігрантів, трансфертна поведінка трудових мігрантів.

АННОТАЦИЯ

Оныщук В. О. Денежные переводы трудовых мигрантов в системе доходов домохозяйств. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. – Тернопольский национальный экономический университет. – Тернополь, 2018.

В диссертационной работе осуществлено комплексное исследование теоретико-концептуальных основ денежных переводов трудовых мигрантов и предложены практические рекомендации по усилению их роли в системе доходов домохозяйств в современных условиях развития отечественной экономики. Раскрыта экономическая сущность и содержание денежных переводов трудовых мигрантов, а также выделены признаки их идентификации в составе доходов домохозяйств.

Проведен комплексный анализ прагматики поступлений денежных переводов трудовых мигрантов в Украину с выделением их структуры, каналов

поступлений, стран отправления, а также основных моделей трансфертного поведения украинских трудовых мигрантов.

Исследован передовой зарубежный опыт регулирования объемов поступления денежных переводов трудовых мигрантов и предложены возможные векторы его имплементации в Украине. Выделены направления совершенствования финансовой политики государства в контексте привлечения и эффективного использования денежных переводов украинских трудовых мигрантов.

Ключевые слова: доходы домохозяйств, трудовая миграция, денежные переводы трудовых мигрантов, трансфертное поведение трудовых мигрантов.

ANNOTATION

Onyshchuk V. O. Money remittances of labour migrants in the system of household incomes. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Economics, specialty 08.00.08 – Money, Finance and Credit. – Ternopil National Economic University. – Ternopil, 2018.

In the dissertation work, complex research of the theoretical and conceptual bases of remittances of labour migrants is conducted. Practical recommendations on increasing their role in the system of household incomes are offered in the conditions of the modern development of Ukrainian economy. Economic essence and maintenance of standard money remittances of labour migrants are disclosed, ways of distinguishing them within the structure of the household incomes are identified. Some inaccuracies and controversies in "money remittances of labour migrants" and "migration capital" concepts were eliminated. The reverse "pyramid" of using remittances of labour migrants is created, which would allow the diversion of a certain proportion of remittances of labour migrants to investment resources, and then - to consumer needs.

The dissertation conducts a complex analysis of the pragmatic aspects of receiving remittances of labour migrants in Ukraine, determining their structure, transfer channels, countries of sending, as well as basic models of transfer behaviour of Ukrainian labour migrants. The change of migratory streams of Ukrainian labour migrants and countries-senders of remittances of labour migrants is established. Monitoring of tariff politics of the international payment systems and bank institutions that engage in the money transfers is carried out. The parameters that influence the labour migrants' choice of remittance transfer channels are offered. The peculiarities of remittance taxation are analysed and the problems of the pension and social system for labour migrants in Ukraine are outlined.

The dissertation investigates foreign experience of adjusting the volumes of received remittances of labour migrants. Possible vectors of its implementation in Ukraine are offered. The vectors of improving the state financial policy are suggested in the context of attracting and effectively using remittances of Ukrainian labour migrants. The author offers an algorithm of transforming the remittances of labour migrants into investment resources in order to reinforce their positive influence on households, entrepreneurs and state overall.

Key words: household income, labour migration, money remittances of labour migrants, transfer behaviour of labour migrants.

Підписано до друку 27.11.2018 р.
Формат 60х90/16. Гарнітура Times.
Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 1,0.
Зам. № А049-18. Тираж 120 прим.

Видавець та виготовлювач
Тернопільський національний економічний університет
вул. Львівська, 11, м. Тернопіль 46009

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців ДК № 3467 від 23.04.2009 р.*

Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ»
вул. Бережанська, 2, м. Тернопіль 46009
тел. (0352) 47-58-72
E-mail: edition@tneu.edu.ua